

ACS JÓZSEF

MOSA PIJADE TÁRLATA

Mosa Pijade mint képzőművész a müncheni festőiskola realizmusának örökségéhez csatlakozott. Ennek a realizmusnak fő jellemvonása: a szigorúan értelmezett realiztikus rajz, az egészek és a részleteknek egyformán figyelmes kidolgozása; továbbá a plasztikus formát követő ecsetkezelés az egyszínnel való valószínűs aláfestés, a lokális szín, az anyag hű tükrözése a figurális és történelmi téma, a műtermj vagy irányított belső világítás, a színek barna, vörösfekete, rendszerint sötét tónusok szerint hangolása stb.

A figurális és történelmi témák iránti érdeklődést — mint örökséget — a századfordulón kellőképpen értékeltek a szocialisták, akik a XIX. század materializmusát dialektikusan tudták értelmezni és felismerték a társadalom fejlődésének tudományos törvényszerűségét. Ez a realizmus voltaképp a XIX. század (mechanisztikus) materializmusának felel meg.

Az imperializmus korszakában a társadalmi ellentmondások kiéleződése az elsődleges életszükségletek kielégítésére terelte a figyelmet, és a társadalmi bajok által deformált ember került a realiztikus művészet érdeklődésének középpontjába.

Ezt a művészeti, irodalmi irányt az „elsődleges életszükségletek kielégítésének” anyagiasság, felszínen mozgó, a szociális bajokra gyors megoldást kereső program jellemzi. Humanizmusának etikai értéke

pozitív szerepet tölt be a válság idején, amikor nincs idő nagyobbfokú transzponálásra. Ez az irányzat eléggé engedékeny más nagyobbfokú transzponálás irányában, sőt annak maradandóbb értékét is elismeri.

Festőnek indult, s a munkásosztály egyik vezetője lett. Mosa Pijade életművét nem a festészettel, hanem forradalmi harcával és a munkásosztály szolgálatával alkotta meg, de nem szűnt meg festőnek érezni magát, mindig szeretettel beszélt róla, és kevés szabadidejét festészettel töltötte.

A művészet szemszögéből nézve ez a hivatáscsere megérthető, ha tekintetbe vesszük, hogy az ilyen moralista típus, mint Pijade, az erkölcsi értékeket kívánta szolgálni; így jutott el a marxista humanizmus álláspontjára, amely naponta megkívánta a társadalmi alkotómunkát. Az eszmébe és annak megvalósulásába vetett hite találkozott művészi álmaival és egy új művészet társadalmi és anyagi alapjainak a megvalósulását akarta előmozdítani forradalmi munkájával.

Egy új realizmusért küzdő mozgalom kezdődött a harmincas évek elején Beográdban, de sajnos az idő rövidsége, a háború stb. folytán az első kísérletezéseknél és vitáknál nem jutott tovább. Azok a festők, akik ezt a célt magukévá tették, bátran a társadalmi problémák felé fordultak, és abból merítették művészetükhöz az ihletet. Formailag azt

vallották, hogy az integrál realizmus a modern festészet minden vívmányát fölhasználhatja, ha megkívánja modern marxista felfogása. Ez a mozgalom nem lépett fel a kizárólagosság türelmetlenségével, mert az egyéniség szerepét feltétlen döntőnek ismerte el, még a társadalmilag és politikailag aktuális témákban is.

Mosa Pijade festészetében a realizmusnak három szakaszát különböztetjük meg. Ezek semmiesetre sem jelentenek időbeli sorrendet, hanem inkább felfogásbeli változásokat, és a realizmusnak nálunk ismert változatait tükrözik.

A realizmus akadémikus változatának legjobb realizációi a külső leíráson felül a lélektani igazságot kívánják kivetíteni arányos anatómiai formák által. Ennél az akadémikus értelmezésnél sokkal időszerűbb az a realizmus, amely a XX. században fejlődött és fejlődik ma is, különösen Amerikában. Ez a realizmus a részleteket túlságosan plasztikusan használja fel, és általában szimbolikus irodalmi, metaforikus jelleget kölcsönöz nekik, s így igen alkalmassá válik arra, hogy bizonyos irodalmi mondanivalót összekapcsoljon tiszta képzőművészeti elemekkel. Mosa Pijade egyes műveiben szintén fölismerhetjük ennek a realizmusnak a szándékait.

Nálunk elszórta megváltak ennek a realizmusnak képviselői: Horvátországban Hegedusics Krszto és a Zemlya csoport, akik részben Breughelra, részben az expresszionista George Groszra támaszkodtak. Szerbiában Andrejevic Kun grafikai, különösen a spanyol polgárháború-

ból merített fametszetei Masarelle nyomdokain haladtak. Martinovszki ceruzarajzai, elég hitelességgel tudták érzékeltetni a macedón élet nyomorát. Ez a művészet azonban nem volt elég bátor ahhoz, hogy a tárgyak elnyúttságával kifejezze az embertelen viszonyt is. Az elhasznált tárgyak egy szomorú, elnyútt, szegényes, interieureben megindítják az embert és természetes tiltakozását váltják ki az ilyen étellel szemben. Nálunk ez a realizmus nélkülözötte a belső feszültségnek azt a fokát, amely a szabályos formákat teljesen és szabadon eltorzította volna, vagy pedig több szimbolikával tudta volna áthatni.

A belső feszültséget föltételező realizmus alkalmas az allegorikus kifejezőmódra, elvont fogalmi összefüggések közlésére. Ezt a formai örökséget használta fel a szürrealizmus is. Kár, hogy a szocialista realizmus szovjet értelmezése kompromittálta ezeket a törekvéseket, mert különben nálunk is kifejlődhetett volna olyan sajátos realizmus, mint például Latin-Amerikában.

Pijade festészetében végül megtalálható egy impresszionista fejlődési vonal is. Ennek legjobb példája a lepeglavaj tájkép a vasútállomással, és egy másik lepeglavaj tájkép, előtérben szőlővel. Ezekben a tájképeken, különösen az előbbin, az impresszionista festésmód legszebb érényei fedezhetők fel. „A közvetlen vizionáriusok, a festők, akiknek képzeletét a plein-air serkenti, a Cézanne örökségébe lépő törhetetlen optimisták, akik szenzibilitásukkal átalakítják a valóságot, szembehe-

Iyehetők a tragikus lánok festőkkel, akik a műteremben alkotják meg képzetük világát” — mondja André Lhotte.

Mosa Pijade szenzibilitása sokszor arra készítette, hogy fegyelmezett

tónusokban tartott képeit néha egy-egy kiugró színnel megbontsa, ami mindig örömet jelent. Mint ember, alapkonceptiójában moralista volt; egy eljövendő világnak örült, nem a meglévőknek.

